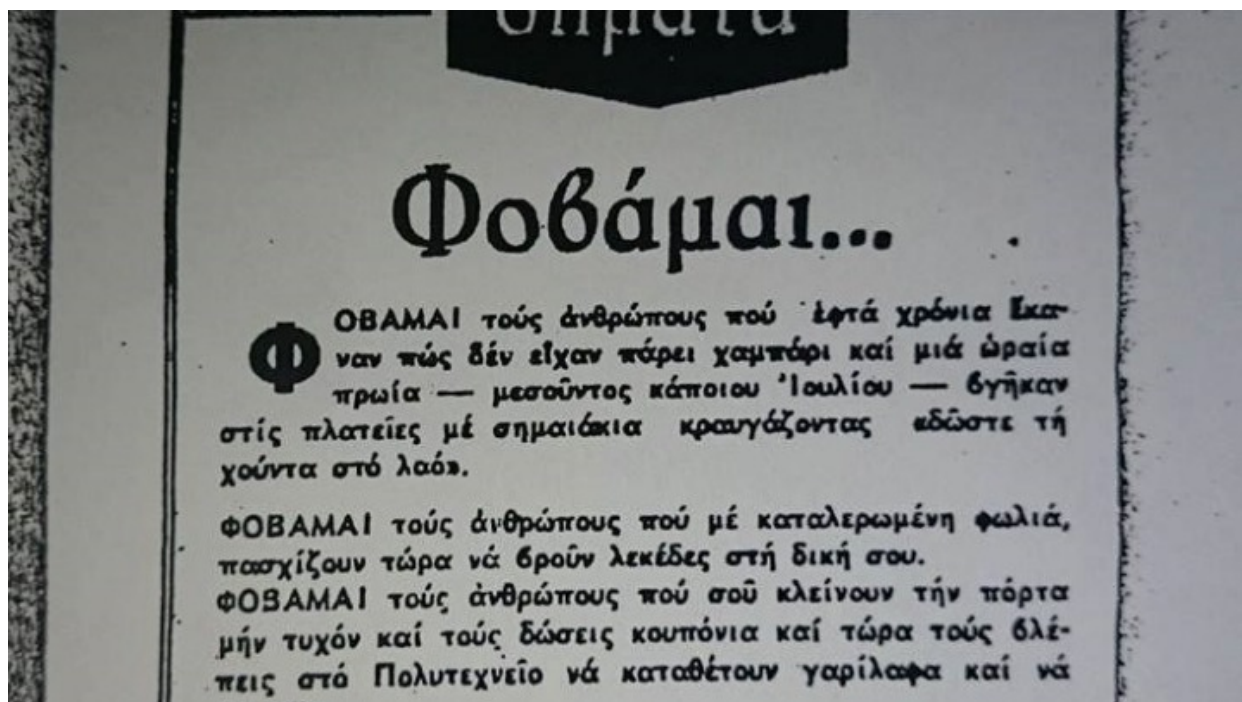

Η πολιτιστική ζωή της Θεσσαλονίκης στα χρόνια της χούντας

[dailythess.gr/i-politistiki-zoi-tis-thessalonikis-sta-chronia-tis-choyntas/](https://www.dailythess.gr/i-politistiki-zoi-tis-thessalonikis-sta-chronia-tis-choyntas/)

[dailythess](https://www.dailythess.gr/)

Στις 4.30 το πρωί οι ερπύστριες των τεθωρακισμένων όργανων τον ιερό χώρο του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης γκρεμίζοντας το τελευταίο οχυρό της δημοκρατικής νεολαίας που διαδήλωνε την αντίθεσή της προς τη χούντα. Τρία άρματα πιάνουν την είσοδο της Πολυτεχνικής όπου ήταν πολιορκημένοι τρεις χιλιάδες φοιτητές και στρέφουν τις κάνες προς το κτίριο. Λίγο μετά τα μεσάνυχτα, λοκατζήδες με εφ' όπλου λόγχη περικύκλωσαν το κτίριο. Αρχίζουν οι διαπραγματεύσεις της συντονιστικής επιτροπής των πολιορκημένων φοιτητών με τις στρατιωτικές και πανεπιστημιακές αρχές. Στις 5.30 με υψηλό φρόνημα, μέσα από μια πυκνή παράταξη λογχοφόρων, αρχίζουν να βγαίνουν οι φοιτητές. Νύχτα ακόμη, για να μπορούν οι ασφαλίτες και οι συνεργάτες της χούντας να συλλαμβάνουν τους ύποπτους φοιτητές και να τους οδηγούν στα κρατητήρια.

Λίγα λεπτά πριν αρχίσει η αποχώρηση των φοιτητών, ο ραδιοσταθμός μεταδίδει το τελευταίο μήνυμα: «Σας μιλάμε από το ραδιοφωνικό σταθμό του ελεύθερου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Αν ο στρατός μας χτυπήσει, αν πέσει έστω και ένας πυροβολισμός, κανείς δεν μπορεί να είναι υπεύθυνος γι' αυτό. Ζητάμε από τους στρατιώτες να καταλάβουνε ότι είμαστε αδέρφια, ότι ο εχθρός μας είναι κοινός. Απευθύνουμε στον ελληνικό λαό και σ' ολόκληρο τον ελληνικό κόσμο έκκληση να πάρει θέση. Ζητούμε να πάρετε θέση...». Σε λίγο η ίδια φωνή της φοιτήτριας που μεταδίδει ακούγεται να λέει: «Μην κλείνεις, είναι η τελευταία στιγμή, ο λαός θέλει να ακούσει...». Η εκπομπή διακόπτεται. Ήταν Σάββατο πρωί, 17 Νοεμβρίου, τη μέρα που ο ελληνικός λαός έχασε πάλι την ελευθερία του.

Η ασφάλεια στην έξοδο έκανε πολλές συλλήψεις. Έγκυρες πηγές ανεβάζουν τον αριθμό σε 100 ή 120 συλληφθέντες. Έχουν γίνει μέχρι στιγμής γνωστά 30 ονόματα φοιτητών. Ανάμεσά τους και ο δημοσιογράφος του Βήματος Δημήτρης Καΐσης, ο οποίος κατηγορείται για υποκίνηση των φοιτητών.

Η αναταραχή στο Πανεπιστήμιο, που ήρθε ως συνέχεια των γεγονότων της Αθήνας, άρχισε την Παρασκευή, όταν ομάδα φοιτητών συγκεντρώθηκε στην αίθουσα για να συζητήσει φοιτητικά αιτήματα. Στη συγκέντρωση προστέθηκαν και φοιτητές άλλων σχολών. Εξέλεξαν συντονιστική επιτροπή αγώνα και αποφάσισαν την κατάληψη του κτιρίου. Οργανώνεται διαβίωση των φοιτητών, πρόχειρο νοσοκομείο, γραφείο Τύπου, άμυνα, τροφοδοσία. Σε λίγο ο ραδιοσταθμός που έγινε από τους φοιτητές μεταδίδει: «Βρισκόμαστε στο τρίτο προπύργιο της νέας ελεύθερης Ελλάδας... Αυτή τη στιγμή επαληθεύουμε την παράδοση που μας θέλει στην πρώτη γραμμή του αγώνα για λαϊκή κυριαρχία... Διαδηλώνουμε την αντίθεσή μας στο δικτατορικό καθεστώς που έχει καταλύσει κάθε έννοια ελευθερίας, δικαιοσύνης και εθνικής κυριαρχίας...».

Οι φοιτητές, όσοι δεν έχουν υπηρεσία, συζητούν για τα προβλήματα της Παιδείας και της χώρας. Οι τοίχοι είναι γεμάτοι συνθήματα: «Έξω οι Αμερικάνοι», «Έξω το ΝΑΤΟ», «Κάτω η χούντα», «Φύγε Παπαδόπουλε», «Παιδεία, Ψωμί, Ελευθερία», «ΕΣΑ, Ες-Ες, βασανιστές» κα.

Τα άρματα του Παπαδόπουλου γκρέμισαν για μια φορά ακόμη την ελευθερία. Η ελεύθερη όμως σκέψη και το όραμα της ελευθερίας μένει ακόμη ζωντανό στις καρδιές της ελληνικής νεολαίας...”.

Ανταπόκριση του δημοσιογράφου Χρίστου Ζαφείρη για το Πολυτεχνείο Θεσσαλονίκης όπως στάλθηκε και δημοσιεύτηκε αυτούσια στην εφημερίδα Ελεύθερη Ελλάδα της Ρώμης – φύλλο της 6.12.73.

“Την Κυριακή 18 Νοέμβρη, μια μέρα μετά τη φοιτητική εξέγερση και την επιβολή του στρατιωτικού νόμου, κάτω από δύσκολες συνθήκες, γιατί κρυβόμουν για να αποφύγω τη σύλληψη, καθότι βρισκόμουν στο Πολυτεχνείο και ήμουν σεσημασμένος από τους χουντικούς, έστειλα την πρώτη ανταπόκριση για το Πολυτεχνείο Θεσσαλονίκης. Έδινε τις πρώτες πληροφορίες από τη φοιτητική κινητοποίηση της Θεσσαλονίκης, όσες μπόρεσα να συγκεντρώσω κρυμμένος, με την αυτονόητη συσκότιση και την έλλειψη πληροφοριών και χωρίς τηλέφωνα. Η ανταπόκριση για το Πολυτεχνείο Θεσσαλονίκης στάλθηκε, – εννοείται, ανώνυμη” λέει στο ΑΠΕ-ΜΠΕ ο δημοσιογράφος -συγγραφέας Χρίστος Ζαφείρης, από τους μετέχοντες στην εξέγερση του Πολυτεχνείου και με σημαντική αντιδικτατορική δράση -το μεγαλύτερο μέρος της οποίας συμπεριλαμβάνεται και στο βιβλίο του “Αντεθνικώς δρώντες..1971-1974” – Η Θεσσαλονίκη στα χρόνια της Χούντας και η εξέγερση του Πολυτεχνείου της” που ο συγγραφέας αφιερώνει στους “... τίμιους και συνεπείς αγωνιστές της γενιάς του Πολυτεχνείου που δεν αντάλλαξαν ούτε φύλλο απ τις δάφνες τους με τις πολιτικοοικονομικές σειρήνες”.

“Η κατάληψη του Πολυτεχνείου της Θεσσαλονίκης διήρκησε περί τις 15 ώρες...

...”Την Τετάρτη 14 Νοέμβρη που είχε αρχίσει η κατάληψη στο Μετσόβιο Πολυτεχνείο, τριακόσιοι περίπου φοιτητές της Πολυτεχνικής του ΑΠΘ συγκεντρώθηκαν στη σχολή τους διαμαρτυρόμενοι για την τρίμηνη αποβολή τεσσάρων φοιτητών του Τμήματος

αρχιτεκτόνων από το πειθαρχικό συμβούλιο του πανεπιστημίου...

Το πρωί της Πέμπτης ξανασυγκεντρώθηκαν οι φοιτητές αλλά και πολλοί συνάδελφοί τους που ανέμεναν εξελίξεις...

Από το πρωί της Παρασκευής άρχισαν να συγκεντρώνονται φοιτητές σε αίθουσα της πτέρυγας αρχιτεκτόνων... Γύρω στις 11 πμ οι συγκεντρωθέντες δεν υπερέβαιναν τα 150 άτομα, υπήρχε όμως ενθουσιασμός... Αργά το απόγευμα της Παρασκευής συγκεντρώθηκαν στο κτίριο της Πολυτεχνικής πάνω από 2.000 φοιτητές... Η κατάληψη άρχισε ουσιαστικά νωρίς το απόγευμα όταν αποχώρησε το διδακτικό προσωπικό και οι άνδρες του σπουδαστικού της ασφάλειας που είχαν υπηρεσία στην Πολυτεχνική..."

Το τελευταίο μήνυμα του σταθμού μεταδόθηκε στις 5.10 το πρωί ...

..."Ζητάμε από τους στρατιώτες να καταλάβουν ότι είμαστε αδέρφια. Δεν θέλουμε να βγούμε πριν ξημερώσει. Δεν θέλουμε να βγούμε όσο είναι σκοτάδι. Κάνουμε τελευταία έκκληση στον έλευθερο κόσμο. Ζητάμε να πάρετε θέση..."

Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΖΩΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

"Η ενεργός με διαφορετικές εντάσεις αντίρρηση και αντίθεση στο χουντικό καθεστώς από την πνευματική, καλλιτεχνική δραστηριότητα είναι από μια πλευρά το υπόβαθρο για όλες της μορφές ενεργητικής αντίθεσης. Καλλιτεχνικές εταιρείες, και σύλλογοι, γκαλερί, εκδόσεις διαλέξεις, θέατρα διαμορφώνουν ένα γενικότερο πλέγμα αντίληψης και μια γενικότερη στάση που επηρεάζει ακόμη και όσους είτε αποφεύγουν τη δημόσια αντίθεση είτε ακόμη και πολιτικά είναι διστακτικοί. Στη Θεσσαλονίκη η «Τέχνη», οι κινηματογραφικές λέσχες, το Θεατρικό Εργαστήρι, ο «Κοχλίας» και άλλα όπως ακόμα και ένα μικρό κατάστημα όπως το «Z-M» ιδιαίτερα μετά την καταδίκη του Παύλου Ζάννα για τη συμμετοχή του στη «Δημοκρατική Άμυνα» και τη φυλάκιση του. «Προσεκτικές» συναντήσεις σε καφενεία, σε ταβέρνες, σε κινηματογράφους, σε μπαράκια, σε βιβλιοπωλεία αποκτάνε μια σημαντική και αποτελεσματική συνοχή. Γι' αυτό άλλωστε τα αυταρχικά καθεστώτα τα θέτουν όλα αυτά υπό παρακολούθηση, τα κλείνουν κλπ. Γενικότερη σημασία έχει ότι στην πολιτιστική, πιο γενικά στην πνευματική στάση, βρίσκουν με διαφορετικούς τρόπους κοινό πεδίο, διαφορετικές πολιτικές στάσεις και προσλήψεις συνθηκών.

Στο ίδιο γενικό πλαίσιο, η Θεσσαλονίκη, είχε πολύ μικρότερη επαφή με τα δίκτυα πληροφόρησης απ' ότι η Αθήνα, δεν ήταν από την άποψη αυτή συγκρίσιμη η μία με την άλλη. Πρωτοβουλίες, αντιδράσεις εναντίον της χουντικής διακυβέρνησης που δεν είχαν άμεση απήχηση στην καθημερινή ζωή, δεν εύρισκαν διέξοδο στο ευρύτερο κοινό.

...Η κατάληψη ήρθε ως φυσική συνέπεια. Παρά την απομόνωση του κτιρίου της Σχολής από την πόλη και τις τελείως διαφορετικές συνθήκες από το Πολυτεχνείο της Αθήνας, οι φοιτητές επιμένουν. Το μεσημέρι της 16ης Νοεμβρίου η κατάληψη είχε αρχίσει κι ύστερα έπο μια επίμονη αυτο-οργάνωση άρχισε να λειτουργεί ραδιοφωνικός σταθμός που εγκαταστάθηκε στο εργαστήριο μου («Εγώ έδωσα τα κλειδιά για να εγκατασταθούν οι φοιτητές στο υπόγειο της Πολυτεχνικής»), ενώ μπορούσαν να μιλούν από το τηλέφωνο του με όλο τον κόσμο" ... Δημήτρης Φατούρος στην εισαγωγή του στο βιβλίο του Χρ.Ζαφείρη "αντεθνικώς δρώντες..." με τίτλο "Το ημερολόγιο μιας ιστορικής

διαδικασίας” (σσ: μεταπολιτευτικά πρότανης του ΑΠΘ, ήταν από τους ελάχιστους καθηγητές στην Πολυτεχνική σχολή του ΑΠΘ που συμπαραστάθηκε τους διωκόμενους φοιτητές στην περίοδο της χούντας, τους εμφύχωνε με τη δημοκρατική του στάση και διδασκαλία και δέχτηκε διώξεις από το καθεστώς. Ανακρίθηκε από την ΚΥΠ μαζί με τη γυναίκα του Μίκα Χαρίτου-Φατούρου στην υπόθεση της αντιστασιακής οργάνωσης «Δημοκρατική Άμυνα» και τους απαγορεύτηκε η έξοδος από τη χώρα. Τον Ιούνιο του 1969 παραιτήθηκε από τη θέση του κοσμήτορα της Πολυτεχνικής σχολής διαμαρτυρούμενος για το διορισμό κυβερνητικού επιτρόπου στα πανεπιστήμια).

«Η ιδιομορφία της Θεσσαλονίκης σε σχέση με την Αθήνα ήταν ότι είχε περισσότερο παρακράτος και οργανωμένες ομάδες τραμπούκων. Το Πανεπιστήμιο ήταν απομονωμένο από την πόλη και η Πολυτεχνική σχολή εντελώς στην άκρη. Σε έπιανε ο φόβος να κυκλοφορήσεις μετά το σούρουπο», τονίζει στο ΑΠΕ-ΜΠΕ ο Κώστας Αναγνωστόπουλος, μέλος της Συντονιστικής Επιτροπής της κατάληψης.

Εκδοτική έκρηξη

Νέα βιβλία εμφανίζονταν στα ράφια των βιβλιοπωλείων της Θεσσαλονίκης, αλλά ελάχιστα διακινούσαν σχεδόν στρατευμένα το πολιτικό. Τα βιβλιοπωλεία αυτά (λειτουργούσαν σαν στέκια για βιβλιογραφική ενημέρωση, ανταλλαγή ιδεών και ιδεολογική ζύμωση) ήταν της Καίτης Σακέτα στην Καμάρα, της Δήμητρας Λιοδάκη στην πλατεία Ναυαρίνου και η «Βιβλιοθήκη» στην οδό Χρυσοστόμου Σμύρνης που άνοιξαν δύο νέοι φοιτητές, ο Γιώργος Παλιαδέλλης και ο Γιάννης Σαλακίδης το 1971.

Λίγους μήνες αργότερα, συνεταιρίστηκε με τους δυο νέους ο ποιητής Μανόλης Αναγνωστάκης. Ο Μίλτος Πολυβίου, τακτικός επισκέπτης της «Βιβλιοθήκης» και στενός φίλος του Αναγνωστάκη, σημειώνει: «Θυμάμαι κάποια μέρα τον καιρό της χουντικής δικτατορίας τον Αναγνωστάκη στο βιβλιοπωλείο του να προσπαθεί να διασκεδάσει την αγωνία μας -αλλά και την μόλις αποκρυπτόμενη δική του- για την τύχη κάποιων φίλων που είχαν συλληφθεί, λέγοντας ότι, σε σχέση με τα χρόνια του Εμφυλίου, που δεν ήξερες βγαίνοντας από το σπίτι σου αν θα γύριζες ξανά ζωντανός σ' αυτό, η τότε κατάσταση έμοιαζε σχεδόν ειδυλλιακή». (Μιλτιάδης Δ. Πολυβίου, Μανόλης Αναγνωστάκης: Στιγμιότυπα και αφηγήσεις, Περιοδ.Εντευκτήριο, τ. 71 (Δεκέμβριος 2005).

Το 1971 άρχισαν να κυκλοφορούν και τα πρώτα αντιδικτατορικά αλλά και τα ακραιφνώς λογοτεχνικά περιοδικά, η Διαγώνιος του Ντίνου Χριστιανόπουλου και η Νέα Πορεία με διευθυντή τον Τηλέμαχο Αλαβέρα. Το Τραμ, ένα όχημα, κυκλοφόρησε τον Οκτώβριο του 1971 με εκδότρια τη Μαρώ Καρδάκου και συντάκτες-επιμελητές τους Πάνο Θεοδωρίδη, Δημήτρη Καλοκύρη και Μίμη Σουλιώτη. Το περιοδικό, άκρως λογοτεχνικό με πρωτοποριακή σελιδοποίηση και εμφάνιση, έκλεισε στο πέμπτο τεύχος του, τον Απρίλιο 1972, μετά από τη δικαστική περιπέτεια των συντελεστών του. Τον Ιούνιο του 1972 το Τραμ σύρθηκε σε δίκη μετά τη δημοσίευση δύο πεζογραφημάτων στο τεύχος 3-4 (Φλεβάρης 1972), «Το σώμα» του Ηλία Πετρόπουλου και το «Όνειρο» του Θέμη Λιβεριάδη, με την κατηγορία ότι τα δημοσιευμένα κείμενα «προσβάλλουν καταφόρων την δημοσίαν αιδώ».

Ο Εξάντας κυκλοφόρησε το Μάρτιο του 1972 με εκδότη και διευθυντή τον δικηγόρο Μάκη Τρικούκη και διέκοψε την κυκλοφορία του(μετά από πιέσεις του καθεστώτος προς τους συντελεστές του) στο 2-3ο τεύχος του το Σεπτέμβριο της ίδια χρονιάς. “Η Συνέχεια” κυκλοφόρησε από το Μάρτιο ως τον Οκτώβριο του στα 8 συνολικά τεύχη του περιοδικού συνεργάστηκαν από τη Θεσσαλονίκη οι: Νόρα Αναγνωστάκη, Μ. Αναγνωστάκης, Π. Ζάννας, Π. Θασίτης, Ξεν. Κοκόλης, Άλκη Κυριακίδου-Νέστορος, Πρ. Μάρκογλου, Δ. Μαρωνίτης, Μ. Μέσκος, Γ.Π. Σαββίδης, Δ. Φατούρος.

Μέσα σ’ αυτό το κλίμα, λίγοι πνευματικοί άνθρωποι, κατά βάση αντικαθεστωτικοί και προοδευτικοί, αποδέχτηκαν τις χορηγίες του Ιδρύματος Φορντ της Νέας Υόρκης, της γνωστής αμερικανικής αυτοκινητοβιομηχανίας (300.000 δραχμές). Αρκετοί ύψωσαν φωνή καταγγελίας, λίγοι όμως ήταν οι αρνητές της χορηγίας (ανάμεσά τους ο ποιητής Μανόλης Αναγνωστάκης, ο συγγραφέας Ανδρέας Φραγκιάς και ο καθηγητής Σάκης Καραγιωργας που μάλιστα την επέστρεψε).

Σε αντιπερισπασμό, ίσως, προς το αμερικανικό ίδρυμα, μηνιαίες οικονομικές ενισχύσεις διάρκειας δύο χρόνων έδινε και το δικτατορικό καθεστώς σε καλλιτέχνες και λογοτέχνες. Το κριτήριο ήταν οι επιχορηγούμενοι να είναι διακεκριμένοι δημιουργοί, να χρήζουν βοήθειας και να μην έχουν εκφραστεί δημόσια κατά του καθεστώτος.

«Τέχνη», Μακεδονική Καλλιτεχνική Εταιρεία

Ιδρύθηκε το 1952, είχε την τύχη να συγκεντρώσει ως στελέχη και μέλη της το άνθος της κοινωνίας της πόλης και να αξιοποιήσει με τον καλύτερο τρόπο το δυναμικό του πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, έχοντας ως μόνιμο σχεδόν πρόεδρό της τον καθηγητή της Νεοελληνικής Φιλολογίας στο ΑΠΘ Λίνο Πολίτη. Στα χρόνια της χούντας δεν ανακόπηκε η καλλιτεχνική πορεία της. Αντίθετα αυξήθηκε η προσέλευση του κοινού και πύκνωσαν οι εκδηλώσεις της. Για τρία χρόνια (1971-1974) το σωματείο πήρε γενναία χορηγία από το Ίδρυμα Φορντ, πάνω από δύο εκατομμύρια δραχμές. Το μένος των διδασκόντων κατά της «Τέχνης» φάνηκε στη δεύτερη χούντα του Ιωαννίδη, στις 24 Νοεμβρίου 1973, όταν το εντευκτήριό της σφραγίστηκε, η εταιρία διαλύθηκε με απόφαση του στρατιωτικού διοικητή Θεσσαλονίκης και η περιουσία της τέθηκε «υπό μεσεγγύησιν κατά τας διατάξεις του Α.Ν. 2636/1940».

Στις αίθουσες της «Τέχνης» παρέμειναν εκτεθειμένοι πολύτιμοι πίνακες σπουδαίων ελλήνων ζωγράφων του 20ού αιώνα από τη μεγάλη αναδρομική έκθεση «Έλληνες ζωγράφοι του 20ού αιώνα – Η Νεώτερη Γενιά (1910-1920)», που είχε εγκαινιαστεί εκεί πριν δέκα μέρες. Ανάμεσά τους, πίνακες του Γιάννη Τσαρούχη, Νίκου Εγγονόπουλου, Γιώργου Σικελιώτη, Γιώργου Μανουσάκη, Κώστα Μαλάμου κα.

Το Θεατρικό Εργαστήρι

Η «Τέχνη» με την πρωτοβουλία της να ιδρύσει το Θεατρικό Εργαστήρι, έβαλε ουσιαστικά τη σφραγίδα της στα θεατρικά δρώμενα της Θεσσαλονίκης που μονοπωλούσε ως τότε το Κρατικό Θέατρο Βορείου Ελλάδος (ΚΘΒΕ). Το Θεατρικό Εργαστήρι της Τέχνης ιδρύθηκε το 1969-70 και συγκροτήθηκε από νέους ηθοποιούς. Η «Τέχνη» παραχώρησε στα νέα παιδιά τη μεγάλη σάλα του εντευκτηρίου της που μετατράπηκε σε θεατρική αίθουσα κι εκεί έκαναν τις πρόβες και παρουσίαζαν πρωτοποριακά έργα («Φαντό και Λιζ» του Φερνάντο Αραμπάλ, «Σπετάκλ» του Ζακ

Πρεβέρ και το πολύκροτο έργο του Μπέρτολντ Μπρεχτ «Ο άνδρας είναι άνδρας»). Με την οικονομική ενίσχυση και της γκαλερί ΖΜ νοικιάστηκε ο κινηματογράφος «Αμαλία» όπου το «Θεατρικό Εργαστήρι της “Τέχνης”» ξεκίνησε τον Οκτώβριο του 1972 μια από τις πιο γόνιμες θεατρικές περιόδους της πόλης, ως το Νοέμβριο του 1973 που έκλεισε από τη χούντα.

Το βασικό πυρήνα της ομάδας του Θεατρικού Εργαστηριού, αποτέλεσαν οι: Ελένη Μακίσογλου, Λευτέρης Παπαδημητρίου, Θανάσης Παπαδημητρίου, Στέλιος Γούτης, Φούλης Μπουντούρογλου, Κώστας Γακίδης, Δημήτρης Μητσομπούνης, Ρούλα Πατεράκη, Λιάνα Οικονόμου και ακολούθησαν οι : Σάκης Σουντουλίδης, Γιάννης Ηλιόπουλος, Νίκος Ναουμίδης, Σοφία Φιλιππίδου, Αφροδίτη Κανάκη, Αχιλλέας Ψαλτόπουλος, Χρήστος Στέργιογλου, Παύλος Κοντογιαννίδης, Κατερίνα Σιώρη, Μιχάλης Γούναρης, Αφροδίτη Κοτζιά, Δημήτρης Ναζίρης, Έφη Δρόσου.

ΚΘΒΕ

Το βράδυ του Πολυτεχνείου της Θεσσαλονίκης η κεντρική σκηνή (θέατρο ΕΜΣ) του ΚΘΒΕ (που μετά τον ιδρυτή του σκηνοθέτη Σωκράτη Καραντινό, διευθύνει ο γεωπόνος και λογοτέχνης Γιώργος Κιτσόπουλος), περισσότεροι από 500 Θεσσαλονικείς “συρρέουν” για την εναρκτήρια παράσταση της χειμερινής περιόδου του θεάτρου. Ο “Κοριολανός” (Γιάννης Βόγλης) του Ουίλιαμ Σέξπιρ σε σκηνοθεσία Κωστή Μιχαηλίδη, “συζητά τα κείρια προβλήματα που θέτει η δημοκρατία”. Στη σκηνή βρίσκονται περί τους 70 ηθοποιούς! (Ανάμεσα τους η Αλέκα Κατσέλη, ο Αντώνης Πέτσος, κ).

“Ο Κοριολανός δεν υβρίζει κάποια κρατούσα τάξη. Ασεβεί απέναντι στην ιστορική νομοτέλεια. την κρατούσα τάξη. Η συντριβή του είναι ιστορικά αναπόφευκτη γιατί είναι ιστορικά αναγκαία” γράφει στις 18.12.1973 στο “ΒΗμα” ο Κώστας Γεωργουσόπουλος για την παράσταση.

Στη διπλανή “Νέα σκηνή” του θεάτρου “Αυλαία” παίζεται με λιγότερους θεατές η τελευταία παράσταση (1-16/11/1973) του έργου του Πολωνού Βίτκιεβιτς Στανισλάβ Ίγκνασ “Η μεταφυσική του μοσχαριού με τα δύο κεφάλια” με την Κατερίνα Χέλμη και μετάφραση και σκηνοθεσία της Κούλας Αντωνιάδη.

Το Φεστιβάλ Κινηματογράφου και Ο Βήτα εξώστης

“Το Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης είναι δημιούργημα της πόλης και αγαπήθηκε θερμά από το κοινό του. Παράλληλα με τον ψυχαγωγικό και καλλιτεχνικό χαρακτήρα του στη διάρκεια της χούντας αποτέλεσε, χώρο διαμαρτυρίας και αντιδικτατορικής αντίδρασης. Οι περισσότεροι θαμώνες του «Βήτα εξώστη» ήταν φανατικοί κινηματογράφοφιλοι, παιδιά των κινηματογραφικών λεσχών, της «Τέχνης» του ΦΟΘΚ, του Ντορέ (Διάσημο καφέ – στέκι των κινηματογραφικών παραγόντων και των σινεφίλ στην οδό Τσιρογιάννη, απέναντι από το θέατρο της ΕΜΣ, όπου γίνονταν οι προβολές του Φεστιβάλ). Στα χρόνια της δικτατορίας η στάση των νέων του β’ εξώστη ήταν άκρως πολιτική και παρεμβατική. Το Φεστιβάλ Κινηματογράφου του 1973 αποτέλεσε για το κοινό του β’ εξώστη ένα ακόμη μαχητικό πεδίο του φοιτητικού κινήματος και του αντιδικτατορικού αγώνα που ολοκληρώθηκε ένα μήνα μετά με το Πολυτεχνείο”.

Ο Παύλος Ζάννας (Θεσσαλονίκη 1929-Αθήνα 1989) υπήρξε μια σημαντική προσωπικότητα στην πνευματική ζωή της Θεσσαλονίκης με πολύπλευρη δράση, από το 1954. Σπούδασε Πολιτικές Επιστήμες στη Γενεύη και ασχολήθηκε επαγγελματικά με οικονομικές-εμπορικές επιχειρήσεις στη Θεσσαλονίκη. Ασχολήθηκε σταθερά με την κινηματογραφική και τη λογοτεχνική κριτική, τη λογοτεχνική θεωρία και την επιμέλεια ιστορικών αρχείων, ενώ άρθρα του δημοσιεύτηκαν σε πολλές εφημερίδες και περιοδικά. Υπήρξε μέλος του ΔΣ της «Τέχνης» και διευθυντής της Κινηματογραφικής Λέσχης της συντελώντας αποφασιστικά στη δημιουργία του Φεστιβάλ Κινηματογράφου Θεσσαλονίκης το 1960. Το 1965 διορίστηκε γενικός διευθυντής της ΔΕΘ και από τη θέση αυτή οργάνωσε το 1966 το πρώτο Διεθνές Φεστιβάλ Κινηματογράφου στη Θεσσαλονίκη. Απολύθηκε το 1967 από τη χούντα, συμμετείχε στην αντιστασιακή οργάνωση «Δημοκρατική Άμυνα», συνελήφθη το 1968 και καταδικάστηκε από το στρατοδικείο σε 10,5 χρόνια κάθειρξη (μαζί με τους, Σ. Δέδε, Αρ. Μαλτσιδίη, Στ. Νέστορα, Κ. Πύρζα και Γ. Σιπητάνο). Αφέθηκε ελεύθερος το 1972 «λόγω ανηκέστου βλάβης της υγείας του». Μετά τη μεταπολίτευση διατέλεσε πρόεδρος του Ελληνικού Κέντρου Κινηματογράφου (1981-86), πρόεδρος του ελληνικού τμήματος της Διεθνούς Αμνηστίας (1976-1984), μέλος της κριτικής επιτροπής του Διεθνούς Κινηματογραφικού Φεστιβάλ Βερολίνου (1988) και πρόεδρος της Εταιρείας Συγγραφέων (1986 ως το θάνατό του το 1989).

...»Δεν φαντάζεσαι τη χαρά μου. Είχα κι εγώ το “μάθημα” μου σήμερα για τον κινηματογράφο- και νομίζω πως ήταν καλό. Μια καλή εμφάνιση κι αυτή μέσα σ’ άλλες... κακές εμφανίσεις άλλων τούτες τις μέρες... (Παύλος Ζάννας Αίγινα 14. 3.70)», (Στην πρώτη ακτίνα των πολιτικών κρατουμένων της Αίγινας, είχαν οργανωθεί μαθήματα για όλους τους κρατούμενους. Τα μαθήματα, κάλυπταν ένα μεγάλο φάσμα: ξένες γλώσσες, τεχνικό σχέδιο, λογιστική, πολιτική ανάλυση, νομικά, φιλοσοφία, διεθνείς σχέσεις και πολιτική. Δίδασκαν οι ίδιοι οι κρατούμενοι ανάλογα με τις γνώσεις τους. Ο Παύλος Ζάννας είχε αναλάβει το μάθημα το σχετικό με τον κινηματογράφο και τον πολιτισμό καθώς και τη γαλλική και αγγλική γλώσσα) – (Από το “Ημερολόγιο φυλακής” – Ερμής – 2000).

Οι κινηματογραφικές λέσχες

Κινηματογραφική Λέσχη με μεγάλη συχνότητα και απήχηση είχε ο ΦΟΘΚ (Φοιτητικός Όμιλος Θεάτρου-Κινηματογράφου) στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, του οποίου η δράση ανακόπηκε από τη χούντα. Την πρώτη τακτική Κινηματογραφική Λέσχη στην πόλη οργάνωσε η «Τέχνη, Μακεδονική Καλλιτεχνική Εταιρεία». Η λέσχη, πού έκανε προβολές για τα μέλη της στο σινεμά «Μακεδονικόν» και αργότερα στον «Αλέξανδρο» και την «Αελλώ». Στα 12 περίπου χρόνια συνεχούς λειτουργίας (1955-1967) της παρουσιάστηκαν πάνω από 300 ταινίες του διεθνούς κινηματογράφου και έγιναν πολλά ειδικά αφιερώματα σε καλλιτεχνικά ρεύματα, εθνικές κινηματογραφίες και παραγνωρισμένους από το εμπορικό κύκλωμα δημιουργούς. Μετά την εγκαθίδρυση της Χούντας η κινηματογραφική λέσχη διέκοψε τη λειτουργία της. Στα τέλη του 1972 ιδρύθηκε η Κινηματογραφική Εταιρία Θεσσαλονίκης από το Θεατρικό Εργαστήρι της «Τέχνης» και έκανε τις προβολές της κάθε Δευτέρα στο κινηματοθέατρο «Αμαλία».

Οι γκαλερί

Δυο γκαλερί αυτήν την περίοδο γίνονται χώροι πρωτοποριακής πολιτιστικής δράσης και αντιδικτατορικής ζύμωσης. Η παλιότερη είναι η «Ζήτα-Μι» (από τα αρχικά των ιδρυτών της: Ζάννας και Μαυροκορδάτος), που ιδρύθηκε το 1955 στο υπόγειο της οδού Αριστοτέλους 3 και αποτέλεσε αρχικά το εκθετήριο αντιπροσωπείας των περίφημων δακτυλογραφικών μηχανών «Ολιβέτι». Η σύζυγος του Παύλου Ζάννα, η πιανίστρια Μίνα, τοποθέτησε δίσκους κλασικής και τζαζ μουσικής, κεραμικά, είδη λαϊκής τέχνης και πίνακες ζωγραφικής. Την καλλιτεχνική διαμόρφωση της αίθουσας είχαν κάνει οι καθηγητές της Αρχιτεκτονικής Νίκος Σαχίνης και Δημήτρης Φατούρος. Μετά τη φυλάκιση του Παύλου Ζάννα το 1968, η Μίνα συνεργάστηκε στο ΖΜ από το 1970 με τις αδερφές Μάρω Λάγια και Κατερίνα Καμάρα (εκ των ιδρυτριών 15 χρόνια αργότερα του Μακεδονικού Μουσείου Σύγχρονης τέχνης)...

Η γκαλερί «Ζήτα-Μι» γίνεται στέκι αντιστασιακών, λογοτεχνών, εικαστικών και φιλότεχνων και εκθεσιακός χώρος για γνωστούς εικαστικούς.(Σ.Βασιλείου, Π.Τέτσης, Γ. Ζογγολόπουλος, Ν.Σαχίνης, Α. Ακριθάκης, Λ.Βενετούλιας, Αλ. Ίσαρης κ.ά).

-Η γκαλερί «Κοχλίας» του Κώστα Λαχά στο υπόγειο της οδού Μητροπολίτου Ιωσήφ 24 και Τσιμισκή εγκαινιάστηκε στις 21 Σεπτέμβρη του 1972 με μεγάλη ατομική έκθεση του Γιάννη Γαϊτή και εντυπωσιακή συμμετοχή φιλότεχνων. Ο Κώστας Λαχάς θυμάται εκείνη τη σημαδιακή μέρα: «Τα εγκαίνια “πατείς με, πατώ σε”, με ένα κόσμο μέσα κι έξω από τον “Κοχλία”, που κάλυπτε τα πεζοδρόμια από την Τσιμισκή έως την Μητροπόλεως, έμπαιναν κι έβγαιναν κατά κύματα παρ’ όλο που τα κοράκια της Ασφάλειας караδοκούσαν, στημένα σε κατάλληλες θέσεις, πράγμα που συνεχίστηκε, ενίοτε και με απεσταλμένους της ΚΥΠ, του ΟΑΣ και της στρατονομίας έως την κατάρρευση της χούντας...»

Οι μουσικές εκδηλώσεις

Οι πιο γνωστές μπουάτ αυτής της περιόδου, όπου μαζί με τα επιλεγμένα τραγούδια των Θεοδωράκη, Σαββόπουλου, Μαρκόπουλου, Χατζηδάκι, Λεοντή, Ξαρχάκου κα, υπήρχαν και ποιητικές απαγγελίες με αντιχουντικό περιεχόμενο, ήταν η «Κατμαντού» και το «Λιόγερμα». Τα αδέρφια Νίκος και Τίμων Μωραϊτόπουλος, η Νατάσα Γερασιμίδου, ο Νικόλας Άσιμος έδιναν τον διαφορετικό τόνο στις εμφανίσεις τους με τραγούδι και λόγο.

“Ωστόσο, η πολιτιστική αντίσταση στα χρόνια της χούντας, στο μουσικό τουλάχιστον χώρο, ήταν περιορισμένη και υπόθεση μιας μικρής ομάδας πολιτών και νέων. Η πλειονότητα των πολιτών ήταν αδιάφορη και μακριά από το αίτημα της ελευθερίας και της δημοκρατίας που έθεταν με τις «τρομοκρατικές» ενέργειες οι αντιστασιακοί της εποχής και οι προοδευτικοί νέοι. Όσο το οικογενειακό εισόδημα δεν επηρεαζόταν από το δικτατορικό καθεστώς, ελάχιστοι νοιάζονταν για τη φίμωση της δημοκρατίας και την αισθητική των συνταγματαρχών. Ακόμη και στο δύσκολο χειμώνα του 1973, μετά το Πολυτεχνείο, ο χώρος της διασκέδασης καλά κρατεί. Ξενοχτάδικα και μεγάλα κέντρα διασκέδασης γεμίζουν ασφυκτικά και ο κόσμος διασκεδάζει αμέριμνα. Είναι χαρακτηριστικές οι διαφημιστικές καταχωρήσεις των εφημερίδων της Θεσσαλονίκης που προσκαλούν το κοινό στα γιορτινά ρεβεγιόν των Χριστουγέννων, ο εντυπωσιακός

αριθμός των μεγάλων κέντρων διασκέδασης και μπουζουξιδικών και η συρροή από αθηναϊκές φίρμες που θα τους διασκέδαζαν". (Χρ. Ζαφείρη "Αντεθνικώς δρώντες" - Επίκεντρο -Θεσσαλονίκη 2011)

Οι Επέτειοι...

Δέκα χρόνια μετά την εξέγερση, το Νοέμβρη του 1983, 30 περίπου πρωταγωνιστές του Πολυτεχνείου της Θεσσαλονίκης υπόγραψαν και μοίρασαν στις εφημερίδες δήλωση με την οποία αποκαθάρουν το νόημα της επετείου από τις διαστρεβλώσεις και τις αλλοιώσεις και ζητούν να γίνουν πράξη τα οράματα του Πολυτεχνείου:

«Σε λίγες μέρες θα γιορταστούν τα δέκα χρόνια από την εξέγερση του Πολυτεχνείου, κορυφαίου γεγονότος στην αντιδικτατορική πάλη του Ελληνικού λαού. Και όλα δείχνουν ότι θα οδηγηθούμε για μια ακόμη φορά στις "λαμπρές" εκδηλώσεις με άφθονο το στοιχείο του εντυπωσιασμού, με ελάχιστη όμως σχέση προς το πραγματικό νόημα και την ιστορική αλήθεια της επετείου.

Όλοι όσοι υπογράφουμε το κείμενο αυτό, συμμετείχαμε στην κατάληψη της Πολυτεχνικής Σχολής Θεσσαλονίκης το Νοέμβριο του 1973 και την περίοδο εκείνη διωχθήκαμε και φυλακιστήκαμε. Ξεκινώντας από τη διαπίστωση ότι η ουσία και το νόημα της εξέγερσης του Πολυτεχνείου παραποιούνται ολοένα και περισσότερο, νιώθουμε την ανάγκη να καταθέσουμε και τη δική μας μαρτυρία που σφράγισε τη γενιά μας...

...Δυστυχώς, μετά τη μεταπολίτευση, το ενωτικό και μαζικό πνεύμα εκείνης της εποχής δίνει σιγά-σιγά τη θέση του στο κομματικό και ατομικό συμφέρον. Πράγμα που συνεχίζεται με εντονότερο ρυθμό όσο περνά ο καιρός και επιβεβαιώνεται από τον αγώνα δρόμου που γίνεται με την οικειοποίηση του Πολυτεχνείου. Πιστεύουμε πως κανείς δεν έχει το δικαίωμα να οικειοποιείται τους αγώνες του 1973, και πως συνθήματα του τύπου "ο αγώνας δικαιώθηκε", "δικαιώνεται", ή "συνεχίζεται", με τη σκοπιμότητα που λέγονται, δεν έχουν καμιά σχέση με το Πολυτεχνείο...

...Πιστεύουμε πως ελάχιστη αξία έχει το να αντιμετωπίζεται το Πολυτεχνείο ως μύθος. Διθύραμβοι για τη γενιά του Πολυτεχνείου σε εκδηλώσεις ρουτίνας κρύβουν τα πάντοτε επίκαιρα μηνύματά τους, που μπορούν να αποτελέσουν πηγή έμπνευσης και ουσιαστικά στοιχεία βελτίωσης της πολιτικής μας ζωής. Το χρέος του κράτους, των κομμάτων και των μαζικών φορέων δεν εξοφλείται με ομιλίες και τελετές, αλλά με το να κάνουν πράξη τα οράματα, το πνεύμα και το πολιτικό ήθος της γενιάς του Πολυτεχνείου».

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990 ο συγγραφέας του βιβλίου και εκ των συμμετεχόντων στην κατάληψη του "Πολυτεχνείου Θεσσαλονίκης", δημοσιογράφος Χρ. Ζαφείρης κυκλοφορεί ένα μικρό κείμενο -ποίημα που απηχούσε την αίσθηση που ανέδιναν οι επέτειοι του Πολυτεχνείου στους πρωταγωνιστές του, με τίτλο "Επέτειος":

"Η πορεία απaráλλαχτη, πετυχημένη όπως πέρυσι,/

πανό και στεφάνια περιχαράκωνουν τα μπλοκ,

το πράσινο διπλάσιο, το κόκκινο μεθοδικά οργανωμένο,/ το μπλε κι αυτό στην επέτειο.

Τα παραπληρωματικά με σθεναρή παρουσία/ και τα συνθήματα με σύγχυση χρόνων,
Ενεστώτας, Αόριστος, Υπερσυντέλικος, Μέλλοντας./ Το Πολυτεχνείο της δικής μας
πόλης δεν είχε νεκρούς.

Οι έγκλειστοι νέοι πέθαναν αργότερα/ στα πεζοδρόμια των επετείων”.

Ο ποιητής – γιατρός ακτινολόγος (γεννημένος και κάτοικος της Θεσσαλονίκης ως το
1978 που μετακόμισε στην Αθήνα) Μανόλης Αναγνωστάκης δημοσιεύει στη στήλη
“Σήματα” της εφημερίδας “Αυγή” (φ.27 Νοεμβρίου 1983) κείμενο με τον τίτλο “Φοβάμαι”
που αργότερα χαρακτηρίστηκε εσφαλμένα ως “ποίημα” (δεν συμπεριλαμβάνεται σε
καμία συλλογή του) και χρησιμοποιείται πλέον κατά κόρον στα μέσα κοινωνικής
δικτύωσης.

“Φοβάμαι/τους ανθρώπους που εφτά χρόνια έκαναν πως δεν είχαν πάρει χαμπάρι

και μια ωραία πρωία -μεσούντος κάποιου Ιουλίου-

βγήκαν στις πλατείες με σημαιάκια κραυγάζοντας

«Δώστε τη χούντα στο λαό».

Φοβάμαι τους ανθρώπους/που με καταλερωμένη τη φωλιά

πασχίζουν τώρα να βρουν λεκέδες στη δική σου.

Φοβάμαι τους ανθρώπους/που σου ‘κλείναν την πόρτα

μην τυχόν και τους δώσεις κουπόνια/και τώρα τους βλέπεις στο Πολυτεχνείο

να καταθέτουν γαρίφαλα και να δακρύζουν.

Φοβάμαι τους ανθρώπους που γέμιζαν τις ταβέρνες

και τα ‘σπαζαν στα μπουζούκια κάθε βράδυ

και τώρα τα ξανασπάζουν όταν τους πιάνει το μεράκι της Φαραντούρη

και έχουν και «απόψεις».

Φοβάμαι τους ανθρώπους

που άλλαζαν πεζοδρόμιο όταν σε συναντούσαν /και τώρα σε λοιδορούν

γιατί, λέει, δεν βαδίζεις στον ίσιο δρόμο.

Φοβάμαι, φοβάμαι πολλούς ανθρώπους.

Φέτος φοβήθηκα ακόμα περισσότερο”

ΑΠΕ/ΜΠΕ